

Warsaw, 14/12/2007r.

REPUBLIC OF POLAND
Commissioner for Civil Rights Protection

Dr Janusz KOCHANOWSKI

RPO- 576488-I/07/KS

00-090 Warsaw Phone: +48 22 635 42 46
Al. Solidarności 77 Fax: +48 22 827 64 53

Thomas Hammarberg
Komisarz Praw Człowieka
Rady Europy

Council of Europe

F- 67075

Strasbourg Cedex

FRANCE

Ze wzruszeniem i przyjemnością wysłuchałem Twojego wykładu w Warszawie, 20 listopada 2007, a także zapoznałem się uważnie z treścią sygnowanego przez Ciebie dokumentu „Children have the right to be heard and adults should listen to their views”. W moim głębokim przekonaniu, podzielanym przez całe audytorium, była to godna inauguracja cyklu Spotkań Korczakowskich, które zamierzasz kontynuować we wszystkich krajach należących do Rady Europy. Z pewnością ta wspiana idea pozwoli na popularyzację w całej Europie praw dzieci oraz postaci i humanistycznych idei Starego Doktora - Janusza Korczaka - pierwszego rzecznika tych praw.

Nawiązując do wyrażonego przez Ciebie przekonania, iż przybyłeś do nas, do Warszawy, aby działać w duchu Korczaka, pragnę przekazać Ci garść informacji o podjętych ostatnio przeze mnie jako Rzecznika Praw Obywatelskich, działaniach na rzecz dzieci oraz zaproponować współpracę w ich upowszechnieniu w Europie.(Rola europejskich Ombudsmanów?).

Instytucja Ombudsmana wydaje się być idealnym miejscem do monitorowania stanu przestrzegania prawa dzieci i młodzieży do zdrowia, rozwoju i szeroko rozumianego bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem oceny jakości współpracy międzysektorowej oraz w zakresie programowania działań w szerokim kontekście uwarunkowań tkwiących w rodzinie, społeczności lokalnej, środowisku wychowania i nauczania.

Kierując się tymi przesłankami opracowałem wraz z zespołami ekspertów koncepcję Narodowej Strategii Bezpieczeństwa Dzieci i Młodzieży a także Kartę Praw Dziecka Śmiertelnie

Chorego w Domu oraz „Kartę Żywienia i Aktywności Fizycznej Dzieci i Młodzieży w Szkole”. Załączam te dokumenty z nadzieją, iż odnajdziesz w nich odniesienia do idei Janusza Korczaka, na przykład do tych zawartych w następujących cytatach z Jego dzieł: „Dzieci są współwłaścicielami wszystkiego, co otrzymaliśmy od poprzednich pokoleń”¹; „W życiorysach dziecinne lata są górami, w których rzeka życia bierze swój początek, rozpęd i kierunek: jak śmiemy je lekceważyć? Nie dostrzegamy lat dziecięcych, lekceważącym frazesem zbywamy lata młodzieńcze... Zdumiewająca, oburzająca ignorancja i nonszalancja wypływa z ogólnego naszego stosunku do dziecka i młodzieży.”²; „I należy pamiętać: zlekceważenie pierwszych dwóch etapów życia (dzieciństwo i młodość) gorzko mści się na nas później. Dzieciństwo pełne bolesnych wspomnień okalecza młodość, a młodość okaleczona jest przekleństwem życia, upiorem, co sen z powiek spędza.”³

Podjęcie przeze mnie problematyki szeroko rozumianego bezpieczeństwa dzieci i młodzieży wynika z przekonania, że bezpieczeństwo rozwojowe, socjalne i zdrowotne dzieci ma wpływ na pomyślność i stabilność Polski i Europy. Urazy i przemoc, zaniedbanie dzieci, demoralizacja i przestępczość nieletnich, choroby, zaburzenia rozwoju, niepełnosprawność, pociągają za sobą wielorakie negatywne następstwa w wymiarze indywidualnym i społecznym. Zaburzenia rozwoju poznawczego i społecznego mogą przyczynić się do trwałej niepełnosprawności, często przenoszonej na następne pokolenia. Z kolei zaniedbane, zdemoralizowane dziecko łatwo może wejść na drogę prowadzącą do antyspołecznych zachowań i przestępczych czynów z groźnymi konsekwencjami dla bezpieczeństwa publicznego.

Jeżeli śmierć dziecka jest tak trudna do zaakceptowania, to cóż dopiero powiedzieć o powolnym umieraniu dziecka nieuleczalnie chorego.

Jednym z problemów, przed którymi przyszło mi stanąć jako Rzecznikowi Praw Obywatelskich, jest domowa opieka hospicyjna nad dziećmi. Należy ona do spraw, których nie sposób rozpatrywać wyłącznie w suchych kategoriach prawnych i ekonomicznych, dotyczy wszak bardzo cierpiących, nieuleczalnie chorych dzieci i ich rodzin. Zarazem jednak, aby im rzeczywiście

¹ z tomu XIII Dzieł: Teoria a praktyka. Artykuły pedagogiczne (1918-1939): Nie przewiduję powodzenia! „Dos Kind”, 1924 nr 1,1, s. 5-10

² Artykuły medyczne Janusza Korczaka z okresu międzywojennego. Słowo wstępne [Do rozprawy Jędrzeja Śniadeckiego o fizycznym wychowaniu młodzieży, 1920]

³ Błędne myślenie. „Dos Kind” 1926 nr 4, IV, s. 12-13 tłum. z jidysz, Stefan Bergman i Hanna Kirchner

pomóc, trzeba rzeczowo analizować konkretne rozwiązania i stworzyć odpowiednie przepisy. Tych jak dotąd brakuje.

Problem tkwi jednak nie tylko w przepisach, ale również w małej społecznej świadomości wagi zagadnienia.

Żadne śmiertelnie chore dziecko, niezależnie od schorzenia podstawowego i od długości okresu umierania, nie może być pozbawione określonej przez lekarzy specjalistów opieki paliatywnej, która powinna być oparta na podejściu aktywnym i całościowym. Składają się na nie elementy fizyczne, emocjonalne, społeczne i duchowe. Opieka powinna się skupiać na poprawie jakości życia dziecka i wspieraniu jego rodziny. Trzeba także uwzględnić leczenie objawowe cierpiącego dziecka, niesienie ulgi jemu samemu i wytchnienia jego rodzinie, a także opiekę w godzinie umierania i w okresie żałoby.

Po przeanalizowaniu obecnej sytuacji prawnej oraz problemów organizacyjnych i finansowych związanych z domową opieką paliatywną nad dziećmi doszedłem do wniosku, że potrzebne jest powstanie dokumentu ujmującego w syntetycznej formie wszystkie wskazane zasady opieki nad dziećmi śmiertelnie chorymi w warunkach domowych; zasady - - warto podkreślić - mające konkretne odniesienia do Ustawy zasadniczej i Konwencji o Prawach Dziecka. Powinny one stanowić wspólny przedmiot troski organów państwa odpowiedzialnych za zdrowie publiczne oraz organizacji i ludzi zaangażowanych w sprawowanie tej opieki.

Postulowany przeze mnie dokument - sformułowany w formie **Karty Praw** — nie ma na celu wypełniania luki prawnej w zakresie opieki paliatywno - hospicyjnej nad dziećmi. Ma stanowić moralny, prawny i merytoryczny punkt odniesienia dla wszystkich, którym leży na sercu misja zapewnienia dzieciom śmiertelnie chorym pełnej opieki w warunkach domowych. Mam nadzieję, że zyskam szerokie poparcie w tej sprawie.

Właściwe odżywianie jest podstawą prawidłowego rozwoju wszystkich dzieci. Nieprawidłowe żywienie prowadzi do zaburzeń zdrowia, niedożywienia oraz nadwagi i otyłości.

W wielu krajach UE kwestia żywienia dzieci w szkołach została dawno rozwiązana, wobec czego dyskusje dotyczą jakości pożywienia i jego zawartości energetycznej. W innych krajach zapewnienie wszystkim uczniom we wszystkich szkołach w możliwości spożywania posiłków jest jedyną metodą wyrównania szans dzieci pochodzących ze środowisk upośledzonych społecznie.

Z kolei niezmiernie ważną funkcją kultury fizycznej, na wszystkich szczeblach edukacji, jest promocja zdrowia oraz rozwijanie sprawności fizycznej. Nie mniej istotną rolę spełnia kultura fizyczna w zakresie zapobiegania czynnikom ryzyka, zagrożeniom i problemom zdrowotnym.

Niestety poziom sprawności i wydolności fizycznej dzieci i młodzieży ulega systematycznemu pogorszeniu, co kontrastuje z obserwowaną w tym samym czasie poprawą wskaźników rozwoju somatycznego.

Zapewnienie zdrowego żywienia oraz możliwości bezpiecznego uprawiania aktywności fizycznej w szkole stanowią realizację należnych wszystkim obywatelom praw, które powinny być wspólnym zadaniem szkoły, rodziców, samorządu lokalnego oraz podlegać programowemu nadzorowi i wsparciu w ramach zdrowotnej, edukacyjnej i socjalnej polityki państwa.

Opracowana w celu realizacji tych idei **Karta Żywienia i Aktywności Fizycznej Dzieci i Młodzieży w Szkole** spełnia różnorakie funkcje. Po pierwsze jest katalogiem udokumentowanych naukowo potrzeb zdrowotnych i rozwojowych dzieci i młodzieży w zakresie żywienia i aktywności fizycznej. Po drugie jest formą realizacji praw dzieci i młodzieży do zdrowia i harmonijnego rozwoju zapisanych w Konwencji o prawach dziecka oraz przejawem wypełniania zobowiązań zawartych w Milenijnych Celach Rozwoju. Po trzecie może stanowić pomoc dla władz publicznych odpowiedzialnych za przygotowanie i wdrażanie polityki na rzecz dzieci. Karta jest wreszcie narzędziem realizacji „*Narodowego Programu Zapobiegania Nadwadze i Otyłości oraz Przewlekłym Chorobom Niezakaźnym poprzez Poprawę Żywienia i Aktywności Fizycznej POL-HEALTH*”, nad którym patronat objął Rzecznik Praw Obywatelskich. Zapisy tej Karty są zgodne z ideami Europejskiej Karty Walki z Otyłością podpisaną w listopadzie 2006r. przez ministrów i delegatów 48 krajów Regionu Europejskiego WHO oraz zaleceniami Białej Księgi Komisji UE „*Strategia dla Europy w sprawie żywienia, nadwagi i otyłości w aspekcie zdrowia*” z lipca 2007r.

Łączę wyrazy szacunku

/-/ Janusz Kochanowski

KARTA PRAW DZIECKA ŚMIERTELNIE CHOREGO W DOMU***Propozycja Rzecznika Praw Obywatelskich***

1. Każde śmiertelnie chore dziecko, bez względu na schorzenie podstawowe i stan psychofizyczny, ma prawo do godności, szacunku oraz intymności, w warunkach domowych.
2. Chore dziecko zachowuje prawo do nauki w domu w wymiarze dostosowanym do jego stanu.
3. Dzieciom śmiertelnie chorym przysługuje aktywna i całościowa opieka hospicjum domowego, zapewniająca adekwatne do potrzeb leczenie paliatywne nakierowane na poprawę jakości życia.
4. Dzieci te powinny być chronione przed bólem, cierpieniem oraz zbędnymi zabiegami leczniczymi i badaniami.
5. Opieka nad śmiertelnie chorym dzieckiem spoczywa głównie na barkach rodziców, którzy winni być traktowani przez personel medyczny po partnersku. Rodzice mają prawo do otrzymywania pełnych informacji i do podejmowania wszelkich decyzji zgodnych z interesem ich dziecka.
6. Każde chore dziecko ma prawo do informacji i do udziału w podejmowaniu decyzji dotyczących sprawowanej nad nim opieki, zgodnie ze swoim wiekiem i pojmowaniem.
7. Personel hospicjum domowego powinien posiadać określone kwalifikacje zawodowe, aby zapewnić w pełnym wymiarze zaspokajanie potrzeb fizycznych, emocjonalnych, socjalnych i duchowych dziecka i jego rodziny.
8. Rodzice powinni mieć możliwość uzyskania konsultacji z pediatrą będącym specjalistą w zakresie schorzenia dotyczącego ich dziecka.
9. Rodzice mają prawo do podjęcia świadomej decyzji o umieszczeniu dziecka na oddziale szpitalnym dostosowanym do potrzeb śmiertelnie chorych dzieci.
10. Cała rodzina dziecka ma prawo do wsparcia w okresie żałoby tak długo, jak okaże się to potrzebne.

KARTA ŻYWIENIA I AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ DZIECI I MŁODZIEŻY W SZKOLE

1. Dzieci i młodzież, na wszystkich etapach obowiązkowego kształcenia, mają prawo do uzyskania wiedzy oraz ukształtowania umiejętności i motywacji związanych z racjonalnym żywieniem i aktywnością fizyczną dla zachowania zdrowia;
2. Wszyscy uczniowie mają prawo do korzystania z żywienia w szkole oraz do zaspokajania naturalnych potrzeb ruchowych drogą bezpiecznego uprawiania aktywności fizycznej w szkole;
3. Dzieci w wieku szkolnym pozostające w miejscu zamieszkania w okresie zimowych i letnich ferii mają prawo do żywienia w szkole oraz infrastruktura szkolna powinna być udostępniana dzieciom (sale gimnastyczne, boiska, baseny, itp.), do uprawiania zajęć sportowych i rekreacyjnych, pod odpowiednim nadzorem;
4. Każda szkoła powinna zapewnić uczniom racjonalne posiłki i napoje oraz należyte warunki sanitarne i organizacyjne do ich spożywania, a także odpowiednie, bezpieczne warunki techniczno-organizacyjne do uprawiania aktywności fizycznej;
5. Zadania z zakresu żywienia i aktywności fizycznej w szkole powinny być realizowane przez personel legitymujący się odpowiednimi kwalifikacjami merytorycznymi, przygotowany do pracy z dziećmi i młodzieżą;
6. Posiłki i napoje oferowane uczniom w szkole powinny odpowiadać wymaganiom jakościowym i mieć wartość odżywczą, w tym energetyczną, dostosowaną do wieku uczniów;
7. Dzieci pozostające na długotrwałej diecie z przyczyn chorobowych lub na dietach alternatywnych (np. wegetariańskiej, uwarunkowanej przekonaniami religijnymi i innymi) powinny otrzymać w szkole posiłki i napoje zgodnie z zaleceniami lekarza prowadzącego lub rodziców po konsultacji z lekarzem;
8. Szkoła nie może być miejscem reklamy produktów żywnościowych. Szkoła nie może być miejscem sprzedaży produktów żywnościowych o nieodpowiedniej jakości zdrowotnej, nie zalecanych w żywieniu dzieci. Asortyment produktów spożywczych i napojów sprzedawanych w szkole powinien odpowiadać zasadom racjonalnego żywienia;
9. Dzieci powinny mieć w szkole monitorowaną masę i wysokość ciała; dzieci z zaburzeniami stanu odżywienia muszą podlegać dyspanseryzacji i mieć zapewnioną specjalistyczną opiekę medyczną;

10. Dzieci powinny mieć w szkole monitorowaną sprawność fizyczną - dzieci z nadwagą i otyłością powinny być objęte programem aktywności fizycznej, dostosowanym do ich potrzeb; dzieci z obniżoną sprawnością fizyczną z przyczyn chorobowych powinny być otoczone specjalistyczną opieką medyczną; dzieci z zaburzeniami statyki ciała powinny mieć w szkole zapewniony dostęp do odpowiedniej dla siebie korektywy.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH
„NARODOWA STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA DZIECI I MŁODZIEŻY”
(streszczenie projektu)

I. Wprowadzenie

Niniejsza strategia określa główne wyzwania w sferze bezpieczeństwa dzieci i młodzieży a także zawiera propozycje działań oparte na dowodach uzyskanych w toku realizacji ogólnopolskich programów ochrony dzieci.

Może stanowić cenną pomoc dla władz publicznych szczebla wojewódzkiego w wykryciu niedostatków w ich własnych programach oraz w sprecyzowaniu własnych priorytetów dla inwestycji w przyszłość regionu. Każdy region charakteryzuje się różnorodnymi uwarunkowaniami, zatem decyzje dotyczące wyboru własnych priorytetów leżą w gestii poszczególnych województw. Istnieją jednak ogólne zasady podejścia do szeroko rozumianego bezpieczeństwa dzieci, choć różne mogą być sposoby realizacji zadań w poszczególnych regionach i społecznościach lokalnych.

II. Cel strategiczny

Głównym celem narodowej strategii bezpieczeństwa jest umożliwienie dzieciom i młodzieży w naszym kraju realizowania pełnego ich potencjału życiowego i zmniejszenie umieralności dzieci z powodu urazów i przemocy, a także ograniczenie skutków zdrowotnych i społecznych urazów i przemocy.

III. Zasady podejścia

Wymienione poniżej, w liczbie siedmiu, zasady kierunkowe pozwalają na lepsze zrozumienie idei budowania niniejszej strategii.

- *Podejście uwzględniające etapy rozwoju dziecka.* Poczynania polityczne i programowe powinny uwzględniać specyfikę wyzwań w sferze bezpieczeństwa dla każdego etapu rozwojowego począwszy od życia wewnątrzłonowego aż po okres pokwitania. Szczególnie uwzględnione powinno być bezpieczeństwo młodzieży.
- *Podejście siedliskowe.* Strategia kładzie nacisk na te siedliska, w których, na poszczególnych etapach życia, najczęściej dochodzi do zagrożenia bezpieczeństwa dzieci: dom i okolica, szkoła, jezdnia, miejsce spędzania czasu wolnego i uprawiania aktywności fizycznej.
- *Łączne podejście do urazów i przemocy.* W planowaniu działań prewencyjno - naprawczych wśród dzieci istnieje konieczność uwzględnienia podobieństw uwarunkowań obu rodzajów urazów , podobnych czynników ryzyka, a także wymogu stosowania analogicznych procedur ratowniczych, medyczno - psychologicznych i prawnych.
- *Sprawiedliwość.* Szczególnie powinny być uwzględniane potrzeby grup najbardziej upośledzonych socjalnie, zwłaszcza kiedy oceniana jest sytuacja w zakresie bezpieczeństwa młodego pokolenia oraz budowana jest polityka i planowane są świadczenia dla dzieci. Dzieci uchodźców powinny być otoczone szczególną opieką.
- *Działania międzysektorowe.* Podczas wypracowywania polityki i planów poprawy bezpieczeństwa dzieci należy kierować się podejściem międzysektorowym, co jest nieodzowne w celu uwzględnienia zasadniczych uwarunkowań bezpieczeństwa i wyboru efektywnych działań zaradczych.
- *Równorzędność działań prewencyjnych i naprawczych.* Podczas opracowywania i wdrażania polityki i programów na rzecz poprawy bezpieczeństwa dzieci należy w równym stopniu przykładać wagę do prewencji, jak i interwencji naprawczych. Budowaniu polityki bezpieczeństwa nakierowanej na młode pokolenie powinna towarzyszyć promocja bezpieczeństwa adresowana do ogółu obywateli.

Współuczestnictwo. W proces planowania, funkcjonowania i monitorowania polityki i działań na rzecz bezpieczeństwa młodego pokolenia powinni być włączeni przedstawiciele społeczeństwa i samej młodzieży oraz organizacje i instytucje pozarządowe, sektor prywatny i media.

IV. Priorytety bezpieczeństwa dzieci w Polsce

Priorytetowe obszary działań na rzecz bezpieczeństwa dzieci obejmują istniejące od dawna w Polsce oraz pojawiające się nowe problemy wywierające wpływ na życie, zdrowie i rozwój dzieci na wszystkich etapach życia:

- **zaniedbanie i przemoc wobec dzieci,**
- **samobójstwa dzieci i nastolatków,**
- **demoralizacja i przestępczość nieletnich,**
- **zagrożenia ze strony środowiska fizycznego, epidemie i masowe katastrofy,**
- **urazy niezamierzone, w tym tzw. konsumenckie.**

Wyodrębnienie tych priorytetów ma w zamierzeniu służyć kierunkowaniu prac rządu i władz publicznych wszystkich szczebli zarządzania. Priorytety obejmują te obszary bezpieczeństwa, w których zaniechania opieki i obowiązujących procedur prewencyjnych oraz zamierzone lub niezamierzone działania powodują takie zagrożenia bezpieczeństwa dzieci, iż dla wyjaśnienia przyczyn, podjęcia działań naprawczych i prewencyjnych, niezbędne staje się zaangażowanie administracji państwowej, aparatu dochodzeniowego i wymiaru sprawiedliwości.

V. Opracowanie i wdrożenie strategii

Władze publiczne wszystkich szczebli działając jako orędownicy bezpieczeństwa dzieci dopilnują aby było możliwe: pozyskanie wszystkich - ludzi i instytucji - którzy mogą być przydatni w tym dziele i legitymują się doświadczeniem w realizacji programów w sferze bezpieczeństwa obywateli naszego kraju; wdrożenie zasady, iż stopień poprawy szeroko rozumianego bezpieczeństwa dzieci będzie integralnym elementem działalności i oceny odpowiadających za te obszary organów władz publicznych wszystkich szczebli; dostrzeganie specjalnych potrzeb w zakresie bezpieczeństwa dzieci ze środowisk upośledzonych społecznie.

VI. Rola Rzecznika Praw Obywatelskich

Instytucja RPO wydaje się być idealnym miejscem do monitorowania stanu przestrzegania prawa dzieci i młodzieży do szeroko rozumianego bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem oceny jakości współpracy międzysektorowej oraz w zakresie programowania działań w szerokim kontekście uwarunkowań tkwiących w rodzinie, społeczności lokalnej, środowisku wychowania i nauczania.

Rzecznik Praw Obywatelskich udzieli wszechstronnej pomocy dzieciom i młodzieży oraz ich rodzinom w rozwiązywaniu zgłaszanych problemów w zakresie bezpieczeństwa, a także udzieli wsparcia władzom publicznym, w zakresie: opracowywania, wdrażania i ewaluacji całościowych i celowanych programów na rzecz bezpieczeństwa dzieci; doskonalenia systemu informacji i nadzoru nad bezpieczeństwem dzieci; budowania struktur i współpracy międzysektorowej; rozwijania współpracy z organizacjami pozarządowymi, w tym młodzieżowymi; szkolenia, opracowywania standardów i poradników w sferze szeroko rozumianego bezpieczeństwa dzieci; budowania współpracy międzynarodowej.